

JANE DRAYCOTT

FULVIA

De vrouw die
alle regels van
het oude Rome
schond

JANE DRAYCOTT

FULVIA

De vrouw die alle regels van
het oude Rome schond

Vertaald door Ruud van de Plassche

Uitgeverij Omniboek

Fulvia's wereld

Fulvia werd geboren aan het eind van een van de vroege burgeroorlogen (Sulla versus Marius, 83-81 v.Chr.), doorstond twee latere (Caesar versus Pompeius, 49-45 v.Chr.; Tweede Triumviraat versus de Bevrijders, 44-42 v.Chr.), veroorzaakte met haar daden een vierde (Octavianus versus Lucius Antonius, 41-40 v.Chr.) en droeg rechtstreeks bij aan een vijfde (Octavianus versus Marcus Antonius, 32-30 v.Chr.), hoewel die laatste pas na haar dood echt zou uitbreken. Hoe zag de politieke situatie in Rome er tijdens haar leven uit? Wat volgt is niet bedoeld als een gedetailleerd verslag van de ondergang van de Republiek, noch als een complete uiteenzetting van alle politieke en militaire gebeurtenissen die plaatsvonden in de periode van 80 tot 40 v.Chr. Het is eerder een poging om, voor zover mogelijk, de feiten rondom Fulvia zodanig te reconstrueren dat zij daarin naar voren komt als een levende, ademende Romeinse vrouw van vlees en bloed, die van haar echtgenoten hield, hun kinderen baarde, van die kinderen hield en tot het uiterste ging – ten goede of ten kwade – om de belangen van haar familie te behartigen. Maar eerst moeten we hier, aan het begin, de historische achtergrond schetsen.

Tegen de tijd van Fulvia's geboorte was de Romeinse politiek min of meer uiteengevallen in twee facties, de *optimates* en de *populares*. De *optimates* beschouwden zichzelf als *boni*, 'de beste mannen', en zagen zichzelf als conservatief en traditioneel, de hoeders van de status quo (bijvoorbeeld Cicero, ondanks het feit dat hij een *novus homo* was, een 'nieuwe man', zonder consuls onder zijn voorouders). De *populares* daarentegen zagen zichzelf als de vertegenwoordigers van het Romeinse volk en streefden ernaar de macht van het Romeinse volk en daarmee die van de gekozen functionarissen van het tribunaat (bijvoorbeeld Clodius, Curio en Marcus Anto-

nus) te vergroten, ten koste van de senaat als besturend lichaam, hoewel ze daar natuurlijk wel lid van waren. Het zou te rigide zijn om deze facties te beschrijven als politieke partijen of zelfs maar ideologieën, aangezien individuen van factie wisselden als ze dachten dat hun belangen daarmee op zeker moment beter waren gediend. Het zou ook te kort door de bocht zijn om te zeggen dat de *optimates* de rijke elite van senatoren en *equites* (ridders) waren en de *populares* het gewone volk en de armen.¹ Alle drie de echtgenoten van Fulvia kunnen worden beschouwd als *populares* en ze bekleedden alle drie de positie van tribuun voor het plebs, waarbij ze het volk ophitsten ten gunste van hun eigen politieke agenda.

Patriciërs en plebejers vormden de twee categorieën Romeinse burgers, een scheidslijn die helemaal terugging tot het prille begin van de stad. Toen Romulus in 753 v.Chr. Rome stichtte, kregen de eerste honderd leden van de senaat de status van *patres* ('vaders') en zij en hun nakomelingen via de mannelijke lijn vormden de patricische orde. Alle anderen vormden samen de plebejische orde. Aan het begin van de Republiek in 509 v.Chr. bezaten de patriciërs het monopolie op de politieke macht omdat alleen zij lid van de senaat konden zijn, tot consul konden worden gekozen of het priesterschap konden vervullen. In reactie daarop ontstond de zogeheten strijd tussen de ordes, die duurde tot het begin van de Midden-Republiek (264 v.Chr.), waarbij de plebejers concessies probeerden af te dwingen van de patriciërs om enige mate van politieke gelijkheid te verkrijgen. Zo werd uiteindelijk ingesteld dat elk jaar de ene consul een patriciër en de ander een plebejer moest zijn, terwijl de tribunen altijd plebejers waren.

De consuls bezaten een vorm van macht die *imperium* heette. Op grond daarvan hadden zij het recht de senaat en andere volksvergaderingen bijeen te roepen en als voorzitter daarvan op te treden, de decreten uit te voeren waartoe deze vergaderingen besloten, legers aan te voeren en de buitenlandse zaken van de Romeinse staat te behartigen. Toch bezaten ze geen absolute macht, aangezien de ene consul zijn veto mocht uitspreken over besluiten van de ander en de zogeheten volkstribunen vetorecht over hen allebei bezaten. Daarnaast zaten de volkstribunen de plebejische of volksvergadering voor en bekrachtigden ze wetten die alleen het volk aangingen. Ze konden tevens de senaat bijeenroepen en die voorstellen voorleggen, alsook hun veto uitspreken over senatoriale beslissingen. In theorie waren tribunen onschendbaar en stond er op hen dwarsbomen de doodstraf, wat was bedoeld om hen te beschermen tegen werking bij de uitvoering van hun taken, maar dat had niet verhinderd dat tegen de tijd van de Late

Republiek verschillende tribunen fysiek waren aangevallen, mishandeld en zelfs vermoord terwijl ze in functie waren. Zo raakten de controlemechanismen die waren ingesteld om het Romeinse politieke systeem in evenwicht te houden steeds meer uit het lood.

De *cursus honorum*, de 'ladder van ambten', was de hiërarchie van magistraturen, te beginnen met ediel, dan quaestor, dan proconsul en ten slotte consul. In uitzonderlijke omstandigheden kon één persoon voor een beperkte periode tot dictator worden benoemd om een specifieke noodsituatie aan te pakken (Sulla werd bijvoorbeeld tot dictator benoemd om de orde te herstellen toen de burgeroorlog voor het eerst oplaaide). Daarnaast waren er de twee volkstribunen, die werden gekozen als functionarissen van de volksvergadering. Zij hadden de bevoegdheid om een bijeenkomst van de senaat te verbieden en konden hun veto uitspreken over senatoriale besluiten.

Vanwege het beperkte aantal beschikbare posities was de concurrentie voor elk daarvan hevig. Hierdoor was het antieke Rome een antagonistische samenleving, waar mensen een geheugen als een olifant hadden als het aankwam op hun persoonlijke *dignitas*, 'waardigheid', en *auctoritas* 'persoonlijk prestige' of 'gezag', oftewel het vermogen om invloed uit te oefenen op degenen om hen heen, en op de mate waarin ze zich gesteund of gekleineerd voelden door hun collega's in hun streven naar individueel succes. Dit betekent dat het antieke Rome niet alleen een voor-wat-hoort-wat-samenleving was, waar overeenkomsten en allianties werden gesloten tussen individuen en hun families die zich over meerdere generaties konden uitstrekken, het was ook een oog-om-oog-tand-om-tand-samenleving waar jezelf verdedigen niet alleen het afweren van een aanval inhield, maar ook vergelding. Rivaliteit en vetes staken dus makkelijk de kop op en konden, zoals we spoedig zullen zien, ernstige gevolgen hebben.

Hoe zag het leven eruit voor een Romeinse elitevrouw als Fulvia in het midden van de eerste eeuw voor Christus? Geboren uit ouders die Romeinse burgers waren, was zij ook een Romeins burger, zij het met minder rechten dan een mannelijke. Ze kon niet stemmen bij de jaarlijkse verkiezingen, noch enige inbreng hebben in het bestuur van wat in korte tijd uitgroeide tot een enorm rijk dat zich uitstreckte over het hele Middellandse Zeegebied. Alleen in uitzonderlijke gevallen werd een vrouw betrokken bij

staatszaken – een van die zeldzame keren was toen Sempronia, zus van Tiberius en Gaius Gracchus en echtgenote van Scipio Aemilianus, door de volkstribuun voor een openbare vergadering werd geleid om de aanspraken van een bedrieger te bevestigen die erkend wilde worden als haar neef met bijbehorende reputatie, maar ze hield voet bij stuk en weigerde hem te erkennen.²

Een vrouw kon zelf geen politieke of militaire functie bekleden. Toch kon ze invloed uitoefenen op diegenen die dat wel konden – misschien op de manier van Praecia, een courtesane beroemd om haar schoonheid en gevatheid die haar overredingskracht gebruikte om de politieke belangen van haar vrienden te bevorderen en ‘aan haar andere charmes de reputatie toevoegde van een echte kameraad te zijn en iemand die dingen tot stand kon brengen’. Om deze reden werd ze het hof gemaakt door generaal Lucius Licinius Lucullus, die wilde dat ze haar invloed aanwendde om haar minnaar, de politieke krachtpatser Publius Cornelius Cethegus, over te halen hem het felbegeerde commando te geven in de Mithridatische Oorlog, want Lucullus verachtte Cethegus en wilde niet zelf met hem onderhandelen.³

Wel kon een Romeinse vrouw enkele zeer selecte religieuze ambten bekleden. Ze kon priesteres van Vesta worden, de Romeinse godin van de haard, als ze tenminste het geluk had om voor een van de zes posities te worden gekozen terwijl ze nog een kind was en beide ouders in leven waren. Als zo’n priesteres had ze dan de verantwoordelijkheid om de heilige vlam brandend te houden en het Palladium (een houten beeld van de godin Athena, een erfstuk dat Aeneas zou hebben gered uit de legendarische stad Troje nadat de Grieken die hadden geplunderd aan het slot van de Trojaanse Oorlog) en het *fascinum* (een rechtopstaande fallus die het kwaad afwendde) te bewaken in de Tempel van Vesta. Op een meer aards vlak diende de Tempel van Vesta bovendien als een soort kluis die gebruikt werd om belangrijke documenten zoals kopieën van testamenten en verdragen en waardevolle bezittingen in op te bergen, wat de vestalen enorme macht gaf over bepaalde personen en hun aangelegenheden. Dat wil niet zeggen dat hun leven volledig in beslag werd genomen door eentonige religieuze of zelfs administratieve plichten: er is een verslag bewaard gebleven van een luxueus banket dat in 69 v.Chr. plaatsvond ter ere van de inwijding van de nieuwe priester van Mars, Lucius Cornelius Lentulus Niger, welk feest werd bijgewoond door vier van de zes vestaalse maagden die op dat moment in dienst waren (de overige twee hadden waarschijnlijk aan het kortste eind getrokken en moesten in de tempel achterblijven om over de

heilige vlam te waken). Popillia, Perpennia, Licinia en Arruntia wentelden zich, samen met de vrouw en de schoonmoeder van de nieuwe priester, in de weelde van een privé-eetzaal. Het overvloedige buffet dat voor hen was uitgesteld, omvatte voorgerechten zoals zee-egels, rauwe oesters, kokkels en mosselen, lijsters op een bedje van asperges, vetgemeste kip, gebakken oesters en kokkels, witte en zwarte eikelschelpen, venusschelpen, kwallen, vijgeneters, hertenrug, everzwijnrug, en vetgemeste vogels in deeg, murex en purperschelp; en hoofdgerechten van zeugenuiers, everzwijnwang, gebakken vis, gebakken zeugenuier, eenden, gekookte watervogels, hazen, geroosterde vetgemeste vogels, en pap met brood uit Picenum erbij.⁴

Als haar echtgenoot een van de drie belangrijkste priesterschappen bekleedde, die van Jupiter, Mars of Quirinus, zou zij als zijn vrouw ook priesteres worden. Hij was dan de *flamen Dialis* (of *Martialis* of *Quirinalis*) en zij de *flaminica* (althans voor de duur van het leven van haar echtgenoot) – en omdat haar persoon dan intrinsiek heilig was, was zij gebonden aan een leven vol geheime regels en religieuze verplichtingen. Deze regels bepaalden onder andere haar kapsel (ze mocht haar haar niet kammen of opsteken, en moest een hoofdtooi dragen met een takje van een vruchtdragende boom erin) en kleding (ze moest geverfde gewaden dragen), en verboden haar een trap met meer dan drie treden te beklimmen.⁵ Ze kon ook zelfstandig priesteres van Ceres zijn, waarbij ze werd geacht de religieuze rituelen in het Grieks uit te voeren, aangezien de godin en haar eredienst hun oorsprong in Griekenland vonden. Daarom werden voor dit priesterschap vaak vrouwen geselecteerd uit Romeinse plaatsen met een sterk Griekse achtergrond, zoals Neapolis (het huidige Napels) en Velia (het huidige Ascea).⁶ Net als voor het priesterschap van Vesta lijkt voor deze rol de vereiste van het celibaat te hebben gegolden vanaf het begin van de ambtstermijn, hoewel het, aangezien deze rol pas veel later in het leven werd aanvaard (terwijl vestaalse maagden rond de leeftijd van zes jaar werden gerekruteerd), dan misschien nodig was afstand te doen van een echtgenoot.⁷ Ze kon ook tijdelijk de verantwoordelijkheid dragen voor bepaalde vrouwgerichte rituelen en ceremonies die jaarlijks terugkeerden. Een befaamd voorbeeld daarvan is het Bona Dea-festival, dat gehouden werd ter ere van de Italische godheid die simpelweg bekendstond als de 'Goede Godin'. De rituelen rondom haar werden georganiseerd door de vrouw van een magistraat in de beslotenheid van haar huis en waren zo geheim dat haar eigenlijke naam onbekend was.⁸ Een Romeinse vrouw met enige religieuze macht en invloed kon die inzetten om andere soorten macht en invloed te verkrijgen.

FULVIA

MACHT EN MANIPULATIE IN HET OUDE ROME

Ze was geen keizerin, geen koningin, geen heilige, maar wél een van de invloedrijkste vrouwen van haar tijd. Fulvia, geboren rond 80 v.Chr. in een prestigieuze familie, liet als een van de weinige Romeinse vrouwen het huiselijke leven achter zich. Ze wist via drie huwelijken, met onder wie Marcus Antonius, ongekennde politieke en militaire macht te vergaren. Voor haar succes betaalde ze een hoge prijs. Haar huwelijken waren kortstondig, drie van haar kinderen kwamen gewelddadig om het leven, en ze werd constant belasterd door vijandige mannelijke tijdgenoten. Toch liet ze een spoor na dat niet werd uitgewist.

Over Fulvia is meer bekend dan over vrijwel alle andere vrouwen uit het oude Rome, juist omdat ze het doelwit was van zoveel smaad. Historica Jane Draycott onderscheidt feit van fictie en reconstrueert deskundig Fulvia's leven en belicht zo de onbekende politieke rol van vrouwen in de Romeinse Republiek en het Romeinse Rijk.

Vertaald door
Ruud van de Plassche

Uitgeverij Omniboek

www.omniboek.nl

ISBN 9789401920209 NUR 683

9 789401 920209

